

Det er ikke sand og grus, men store sten, som kan redde Nordkysten og livet i havet

Kystsikring: I den sidste tid har Frederiksborg Amts Avis lagt spalter til lange indlæg fra lobbyister om, at sandfodring er det, der kan redde Nordkysten af Sjælland fra erosion. Ingen af indlæggene beskæftiger sig med konsekvenserne for de steder, hvor man vil hente koloenorme mængder af sand og grus.

Af Lars Thomsen, journalist, "ungdomsstenfisker" og amatørhistoriker, Gilleleje

Ingen beskæftiger sig heller med, hvad det betyder, at sand og grus fremover vil blive dominerende langs kysten.

Kun tidligere cheffingeniør i konsulentfirmaet DHI Karsten Mangor ser lidt på historien. Han lægger skylden for den nuværende erosion på stenfiskerne. Og jeg giver ham ret! Til gengæld har han ikke forstået, at genopretning af tidligere tiders havnatur kan beskytte kysterne.

Han henviser også til, at der er masser af liv i sandet langs kysterne. Der er også masser af liv i Sahara, men det får os vel ikke til at ønske, at alt skal være ørken.

Forenklet sagt: Diskussionen går i øjeblikket på, om stenrev eller sand skal redde kysten. Sand og smågrus vil skabe en ensartet ørken. Stenrev vil øge biodiversiteten. Men stenrev kan ikke redde kysten alene. Der skal mange flere sten til. Tusindvis af sten.

I "gamle dage", før kysten blev nedbrudt, var der en naturlig stopklods for bølger og strøm, nemlig titusinder af store tonstunge sten begroet med tang, som lå spredt ud over havbunden på det lave vand.

Sten på fem-seks tons

Da jeg var dreng i 1950'erne og ung i 1960'erne, var jeg ind imellem yngstemand på min fars stenfiskeri Glaciere af Gilleleje. Dengang fjernede vi og andre stenfiskere de sidste store sten langs Nordkysten af Sjælland. Det var sten på en, to, tre, fire og til tider fem-seks tons. De lå alle på ned til 10 meters dybde og var totalt

Vi bør lægge store sten ud i havet for at redde den nordsjællandske kyst, skriver Lars Thomsen. Foto: Adobe Stock

overgroet af massive tangskove, som sammen med stenene standsede strømmens og bølgernes voldsomme kraft - og var med til at skabe biodiversitet i havet.

Inden jeg blev født i 1947, havde der været masser af store sten i havet ud for Nordsjællands kyst. De lå dels samlet i rev og dels enkeltvis spredt ud over sandbunden. Det ene skib efter det andet lastet med sten blev sejlet til blandt andet havnebyggerier, større anlægsarbejder som Middelgrundsfortet ved København samt meget andet - og ironisk nok også til de små molelignende anlæg, høfderne, som stak 10-15 meter ud fra stranden. De blev anlagt i hundredvis for at beskytte kysten efter, at stenene længere ude i vandet var fjernet. Da jeg var yngstemand ombord i 1960'erne, var stenfiskeriet på sit sidste. Det kunne tage hele dage at finde blot en trediedel last på 30 tons sten.

Arbejdet foregik ved, at man i roligt vejr sejlede tidligt ud og lagde sig for anker, hvor man mente, der var sten. Tungdykkeren blev sendt ned og søgte efter sten på bunden. Efter nogen tid slækkede man ud på ankertovet, og dykkeren kunne gennemse et nyt område. I usigtbart vejr følte han sig frem. Når dykkeren så havde lokaliseret en stor sten, blev der sænket en stentang ned. Den blev lagt om stenen, og motoren trak så via et spil stenen op i skibet. Dykkeren

kom kun op for at spise eller tisse. Ellers kunne han gå på havets bund hele dagen, eller indtil man havde fuld last.

Nogle få stenfiskere havde tryktank ombord og kunne derfor finde sten dybere end 10 meter.

Inden man byggede Gilleleje Havn i 1872 og især den lange Vestmole i 1902, som dengang ragede mere end 300 meter mod nord ud i vandet, var der på begge sider af Gilleleje halvøer ud i det nordlige Øresund og Kattegat. Der var dyrkede marker nord for både Gilbjerg hoved klint og Nakkehoved klint. Allerede i 1920 var markerne væk, ædt af havet. En anonym fisker lagde i 1920 i avisen Villabyerne skylden på stenfiskerne. Og jeg tror, han havde ret!

Hans oplysninger tyder på, at pynten nord for Gilbjerg lå op mod 500 meter nordligere end i dag.

Tungdykkere

Befolkningen i Gilleleje og andre kystbyer blev kaldt fiskere, men de arbejdede med hvad som helst: De sejlede lige så tit fragtsejlad og fiskede sten. Inden 1900 var det groft sagt småsten, som kunne løftes ombord eller hives op med håndkraft. De blev fundet så tæt på kysten, som man kunne komme med datidens små både. Omkring 1900 blev tungdykkere så almindelige, at de blev brugt til at finde sten overalt langs kysten ned til 10 meters dybde. 10

meter er grænsen for, hvornår man kan risikere dykkersyge.

Stenfiskerne med dykkerudstyr fjernede selvfølgelig først de sten, som lå i grupper, i rev. Det var hurtigst på den måde at skaffe en last sten. Min bedstefars båd hørte til de mindre stenfiskere i begyndelsen af 1900-tallet. Den kunne laste mellem 40 og 50 tons. Min fars stenfisker, indkøbt i 1937, kunne laste lige over 90 tons. Overalt i de danske havne lå der galeaser og

skonnerter rigget til stenfiskeri. De største kunne vel laste 150 tons.

Der var bud efter store sten. Og der skulle fiskes mange sten for at betale slitage på båd og tre-fire lønninger.

Og hvad fjernede stenfiskerne så fra havet? Ja, de fjernede først stenrevene og siden de spredte sten på sandbunden. Så sent i 1930'erne var der for eksempel ud for Gilleleje Havn de sidste rester af et stenrev, som ved lavvande stak op over havet. I dag ligger der kun en kæmpesten på mindst 150 tons tilbage nogle hundrede meter nord for havnen. Det stenrev strakte sig oprindeligt hundreder af meter - måske flere kilometer mod nordøst. Udstrækningen er ikke kendt. Og der var stenrev af forskellig størrelse langs hele nordkysten.

Spørgsmålet er så, om man kunne fjerne så mange sten, at det havde betydning for kysten? Der kan man klart svare ja!

Et forsigtigt regnestykke: Min bedstefars båd lastede ca 40 tons sten på en arbejdsdag, og anslår vi, at han arbejdede ca en måned om året, altså 24 dage, i 30 år, så opfiskede han knapt 29.000 tons sten. Min fars båd lastede 90 tons, og med samme antal arbejdsdage opfiskede han mellem 1937 og 1960 ca 50.000 tons store sten. Min far arbejdede så også i 1960'erne, hvor der var længere mellem stenene, så lad os sige, at de to tilsammen

har opfisket mindst 90.000 tons sten. En gennemsnitsstørrelse kunne være tre tons, så de to har fjernet mindst 30.000 store sten fra Nordkysten.

En mio. tons fjernede sten

I Danmark var der mellem 1900 og 1960 hundreder af specialiserede stenfiskere. I Gilleleje var der måske i perioder op til seks deciderede stenfiskerskibe. I min tid som "ungdomsstenfisker" kan jeg uden videre sætte navn på to - en fra Grenå og en fra Lynæs, som havde større båd end min far. Alle fiskede store sten i perioder langs Nordsjællands kyst (og langs resten af Danmarks kyster). Så det er nok lavt sat, når jeg for forståelsens skyld anslår, at der er fjernet en million tons store sten fra det kystnære område langs Nordsjællands kyst. Og så taler vi om over 300.000-400.000 store tonstunge sten. Tænk hvis man genskabte ikke alene stenrevene, men også de mange andre sten, som lå spredt ud over havbunden. Sammen med tangen ville det standse de voldsomme bølgers kraft - og i øvrigt genskabe det liv på havbunden, som er forsvundet, siden jeg var barn i 1950'erne.

Ved også at sprede de store sten på lavere vanddybder vil man tage højde for den stigende vandstand i verdenshavene som følge af klimaforandringerne.

Derudover vil de store sten beskytte havbunden mod ødelæggende fiskeri med bundtrawl og skabe levevilkår for det maritime liv, som omfatter meget mere end, hvad der lever på sandbund. Tangskovene er en forudsætning for meget liv.

Menneskene udnytter i kampen for at overleve og for at tjene penge naturen i en grad, så både naturen og efterfølgende generationer lider under det. Derfor skal vi genskabe det ødelagte havmiljø. Både for kysternes skyld og for havets liv. Allerede i dag henter man sten fra norske bjerge til blandt andet havnebyggerier. Lad os derfor købe et bjerg eller to i Norge og hakke det/dem i småstykker på nogle tons, og lad os strø fjeldene ud i småbidder langs de truede danske kyster. Vi ødelægger et bjerg eller to. Det er nok til at overskue. Vi redder til gengæld havmiljøet og kysterne.

Ved at sandfodre vil vi forarmet livet under havet. Og har vi råd til det?

Ved at sandfodre vil vi forarme livet under havet. Og har vi råd til det?

Lars Thomsen